

culturals (cal emfasitzar la influència de referències lacanianes en el treball sobre la rememoració efectuada per Joan Triadú a *Memòries d'un segle d'or*: el concepte de sutura com a voluntat de retrobar contextos —memòria autobiogràfica com a resistència a la desmemòria— que donen sentit a la projecció del treball intel·lectual i polític) que evidencien la necessitat d'anar desenvolupant noves recerques a partir d'àrees de treball suggerides en aquesta obra. Potser, doncs, caldrà aprofundir en la relació entre «invenció de la tradició» i nacionalisme d'estat —aspecte suggerit per la ponència de Louise Johnson («Competing Discours of Olympism: Barcelona '92 [...]»)—, una unitat de concepció que, per derivació, és a la base del debat pel que fa a la construcció d'una memòria nacional crítica i autoreferenciada.

La memòria, enllà d'instrumentalitzacions taticistes, és un element bàsicament constituent de la identitat individual i col·lectiva: arriba a explicar el sentit de la història i de les seves etapes (volgudament) ignorades per part d'un cert consens polític —derivat, com a hipòtesi, de la reforma política monàrquica espanyola— fonamentat en referents banalitzadors de la condició humana (consumisme) i de les nacions subalternes (cosmopolitisme). El volum al qual fem referència incideix positivament en algunes d'aquestes qüestions que demanen continuïtat de treball. Hi pot haver representació sense memòria?

De memòria i geografies literàries

ARNAU VIVES PIÑAS
Universitat de Barcelona
arnau.vives.pi@gmail.com

D. A. (2014): Diversos autors, *Per vells carrers de poble. Territori, marca, educació i patrimoni*, edició de Jordi Chumillas i Ricard Giramé, Vic: Servei de Publicacions Institucionals UVic-UCC.

En la darrera dècada l'interès per la gestió del patrimoni literari ha generat un clima creixent de reflexió des de diferents àmbits de la cultura. Es tracta de repensar l'espai que ha d'ocupar la literatura en les societats globals i en els nous sistemes de comunicació, que han provocat canvis profunds en la transmissió de valors culturals. En aquest debat, el Grup de Recerca «Textos Literaris Contemporanis: estudi, edició i territori» de la Universitat de Vic ha promogut diversos actes i estudis sobre la vinculació de literatura i territori. Aquesta vegada presenta un volum que compendia quaranta-tres treballs al voltant de tres eixos: el *branding* literari o creació de marques territorials des de la literatura, entès com a mètode de vertebració cultural, ideològica i social del territori; la descripció d'universos

literaris d'autor i de territoris concrets, i materials didàctics i memòries de projectes sobre patrimoni.¹

Com explica C. Torrents (p. 441), vivim una deslocalització de la cultura, un canvi de paradigma cultural en què les fronteres d'identitat es difuminen a favor d'escenaris de pertinença deslocalitzats, que depenen més de valors culturals que de lligams geogràfics. Aquesta ubiqüitat, aparejada a la mercantilització de la cultura i a la transformació dels mitjans de comunicació, ha derivat en noves formes de relació participatives (p. 442). En aquests escenaris de relació horitzontals calen plans estratègics de mediació que trobin l'encaix del patrimoni amb el lector comú, com són els projectes de museïtzació i altres centres de dinamització cultural.²

Per vells carrers de poble s'ha nodrit especialment de la reflexió i l'experiència de professionals de la gestió del patrimoni i de docents de didàctica de la llengua i la literatura i de les ciències socials que han dut a terme rutes literàries *in situ*, i n'han descrit l'experiència formativa. La majoria d'aquests treballs posen èmfasi en sentir el medi com a pas necessari de l'aprenentatge, una pedagogia que cerca la interrelació amb l'espai. Aquesta aproximació s'ha definit com un *rencontre* de la literatura amb el seu context d'origen, una experiència més complexa i significativa. Aquest grup d'articles fan confluïr didàctica, història de la literatura i sociologia amb materials de diverses procedències —literaris, fotogràfics, plàstics, plataformes i materials web (mapes literaris geolocalitzats, itineraris en xarxa)—, i s'orienten a generar actituds de recuperació i reinterpretació del patrimoni en els nous espais d'aprenentatge des de la consciència del valor d'identitat i la riquesa immaterial del patrimoni.

Actualment assistim a un desenvolupament sense precedents d'aquestes formes de comunicació i d'aprenentatge. La pedagogia ha vist en els itineraris literaris una forma interdisciplinària de comunicar actituds, valors, creences i percepcions culturals des de la interacció emocional i directa amb l'entorn. El present volum ofereix nombroses mostres d'aquestes iniciatives. Alguns articles descriuen

1. Reprenen els objectius d'*Un amor, uns carrers: cap a una didàctica de les geografies literàries*, del Grup d'Innovació Docent «Geografies Literàries» de la Universitat de València, fruit del I Congrés Internacional Geografies Literàries (Universitat de València, 2012), com aquest ho és del II Congrés Internacional Geografies Literàries (Universitat de Vic, 2014).

2. L'interès compartit per la promoció del patrimoni ha portat a diversos instituts, grups de recerca i càtedres universitàries a tirar endavant iniciatives culturals i editorials que han configurat a poc a poc un teixit progressivament més associat. Vegeu, per exemple, les iniciatives del grup de recerca l'«Écritures de la Modernité. Vers une Géographie Littéraire» de la Universitat de París - La Sorbona, de la Càtedra Verdguer d'Estudis Literaris, de la Càtedra de Patrimoni Literari Maria Àngels Anglada - Carles Fages de Climent, o d'*Espais Escrits. Xarxa del Patrimoni Literari Català*, que ha insistit en la cohesió social entorn del patrimoni entès com una herència comuna i ha vinculat centres de patrimoni arreu dels Països Catalans.

geografies concretes, com de l'imaginari europeu d'Eivissa, inserida en l'espai mític de la Mediterrània (N. Ferrer: ps. 247-256); de la poesia del vuit-cents lligada a Vic dins l'engranatge de la Renaixença (P. Serrabassa: ps. 401-416), o la geografia lul·liana de Mallorca relacionada amb el programa d'acció del beat i la modulació del personatge en la memòria popular (C. Valriu: ps. 447-458). Altres treballs se centren en les geografies d'autor i la imatge que n'han transliterat, com l'univers del *Cicle del Pallars* de Maria Barbal, el retrat literari i antropològic d'una societat que s'esgota, de la migració a la ciutat i l'ensorrament de les estructures rurals (M. Gatell: ps. 275-282), o la cartografia poètica de *Berlin suite* de Marta Pessarrodona, que concentra la seva personalitat en la visió de la història i els discursos implícits de la ciutat (À. Gregori: ps. 291-296).

Podem entendre el patrimoni com un motor d'ideació territorial i cultural.³ La transmissió dels valors de la literatura i les biografies d'escriptor sobre els paisatges on es localitzen, de tot el seu univers material i immaterial, atorga a la literatura una posició social avançada en el sistema de valors col·lectius i en la seva creació. Aquestes iniciatives cerquen, en el fons, no només la normalització del llegat literari i lingüístic, sinó la seva incardinació en la genètica de les societats, més enllà dels actes individuals de selecció de referents.

La literatura com a relat participi de la construcció del territori s'ha entès també com a *brandificació* literària. És així, per exemple, en la polifonia de veus i moments que han galvanitzat en l'imaginari col·lectiu d'espais com Barcelona (L. Soldevila: ps. 425-430). El *branding* associa valors ideològics a espais existencials. Com explica A. Álvarez, genera valors diferencials d'un producte per assolir un posicionament estratègic (p. 136). En el context de la globalització i la postmodernitat, el retorn a la singularitat del lloc en base a la cultura està al servei del reconeixement social d'un col·lectiu territorial i a la seva diferenciació davant del fet global, més partidari d'espais de fluxos que locals (J. de San Eugenio: ps. 75-82).

Conceptes de lloc i marca literaris han passat a formar part de la indústria cultural, però són també un pretext d'acostament a l'obra literària, elements necessaris en la creació de lligams que normalitzin la llengua i la literatura com a espais de comunicació i vertebració, i sobretot, la literatura, com a mitjà per conèixer la realitat, i transformar-la. Aquesta aproximació cap a altres sentits del lloc —històrics, estètics, biogràfics o ideològics— configura un sistema de coordenades emocionals cada vegada més complex i significatiu.⁴ Cada veu literària és

3. Munmany defineix el patrimoni com un procés social canviant, líquid i polisèmic que relaciona present i passat, i evoluciona en funció del context (ps. 363-364).

4. Com explica J. Nogué, «'vivim' emocionalment els paisatges perquè aquests no són només materialitats tangibles, sinó també construccions socials i culturals impregnades d'un dens contingut intangible, sovint només accessible a través de l'univers de les emocions» (p. 17).

una especialització que cristal·litza en l'espai i que, en conjunt, traça la constel·lació biogràfica i estètica de la geografia en el temps.

Els correlats entre literatura i territori han tingut la seva particular formulació en el que s'anomena *geografia literària*, el triangle virtuós entre literatura, geografia i identitat. Recrear i interpretar la literatura en el seu espai d'origen permet entendre-la més enllà del text, ressitua l'observador en l'espai real i mental del creador. Les geografies del subjecte són, de fet, una forma de memorialisme, i no ens arriquem gaire si diem que la geografia literària com a disciplina és hereva de l'estudi de la literatura del jo, aquí, focalitzada en el seu espai. La interpretació de les geografies del jo és la interpretació de la personalitat que verbalitza la realitat referencial, en el benentès que allò observat és una extensió de la interioritat de l'observador. Podem entendre per geografia literària la construcció d'una identitat espacial des de la literatura, una forma de memòria literària centrada en l'espai que sintetitza una imatge instantània, estètica i ideològica d'aquest indret, a través de la qual el retratista s'exterioritza. Les geografies literàries d'un autor són una forma d'(auto)representar-se, una forma de memòria personal i, alhora, formen en conjunt la biografia literària d'un territori.⁵

Precisament, un dels nexes més explícits entre geografia i literatura es dona en el relat de viatge, que incorpora subjectivitat i ficció en l'experiència del geògraf (J. Nogué: ps. 11-18). Des d'aquesta perspectiva, una geografia literària seria el mapa emocional de la biografia d'un autor i d'un territori en un sistema de relacions bidireccionals. No hi ha jo sense paisatge, la seva mirada al món inicia la identitat. La geografia literària com a disciplina prova de reconstruir aquesta identitat des de la immaterialitat dels llocs i la literatura, com una manera d'entendre'n les analogies. En els gèneres literaris de la memòria, la dimensió del temps i la retrospecció autobiogràfica són tan fonamentals com allò espacial, geogràfic, condicionat igualment pels codis del jo, la intertextualitat i la fragmentació. Tota geografia literària, des d'aquest punt de vista, és en si la cartografia de l'univers d'un autor, obra i biografia, que pel procés d'apropiació patrimonial esdevé col·lectiu.

El desplaçament del pensament literari sobre l'entorn porta a reconèixer-lo en si mateix com un relat obert i col·lectiu, i l'espectador com l'interpret d'aquest discurs interminable sobre el lloc que els estrats de la memòria han dotat de significat. Els espais geogràfics són espais de memòria, de l'amalgama de veus que la literatura ha preservat per contribuir a la construcció imaginària però efectiva de paisatges reals, individuals i col·lectius, de la cultura.

5. En aquest sentit, el projecte *Geografia Literària dels Països Catalans* (2009-2017) de L. Soldevila organitza un percentatge considerable del mosaic geoliterari català. En conjunt presenta una panoràmica altament representativa, plural i diacrònica dels paisatges urbans, naturals i humans que ha destil·lat la literatura del país.

*Actes del setzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes***CATALINA MARIA GARÍ BLANCH**

Universitat de les Illes Balears

*cmariagari@gmail.com***MARIA ANTÒNIA SUREDA PICORNELL**

Universitat de les Illes Balears

*m.antoniasureda@gmail.com***MARIA-REINA BASTARDAS RUFAT**

Universitat de Barcelona, Facultat de Filologia

reina.bastardas@ub.edu

MARTÍN, PIQUER & SÁNCHEZ (2014): Àlex Martín Escribà, Adolf Piquer Vidal i Fernando Sánchez Miret, *Actes del setzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes. Universitat de Salamanca, 1-6 de juliol de 2012*, Barcelona: Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes - Universitat de Salamanca – Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Dos anys després de la celebració del setzè Col·loqui de l'AILLC a la Universitat de Salamanca n'apareixen les actes en tres volums. El col·loqui s'estructura al voltant de quatre seccions: (1) Literatura catalana comparada medieval i renaixentista, (2) Lingüística contrastiva català-castellà, (3) Traducció i recepció de la literatura catalana contemporània, i (4) Llengua i literatura catalanes en l'ensenyament. Aquestes seccions estructuraran la publicació de les actes, tot i que ordenades diferentment. El primer volum s'obre amb els parlaments institucionals dels actes d'inauguració i cloenda del col·loqui. En aquest mateix volum s'hi recullen les conferències plenàries i comunicacions corresponents a la secció 4; en el segon, s'hi recullen una part de les contribucions a la secció 1 i totes les de la secció 2; i en el tercer, la resta de les contribucions a la secció 1 i les de la secció 3. En aquesta ressenya comentarem separadament els treballs de tema literari (seccions 1 i 3, i part dels treballs de 4) i els de tema lingüístic (secció 2, i part dels treballs de 4).

La secció 2 del col·loqui tenia per tema la lingüística contrastiva català-castellà. Aquesta secció recull dues conferències plenàries i 15 comunicacions. De les dues conferències plenàries, la de José Antonio Pascual evoca el paper d'Antonio Tovar en el congrés de poesia de l'any 53 on intentà normalitzar la presència de poetes catalans i de la poesia en català. La segona conferència és la de Max Wheeler, que mostra l'origen metafonètic de l'alternança de vocals altes (*i*, *u*) i no altes en l'arrel d'alguns verbs de la tercera conjugació.¹

1. José Antonio Pascual, «Antonio Tovar en los congresos de poesía de los años cincuenta» (vol. II, ps. 83-91), Max W. Wheeler, «L'evolució dels paradigmes del